Revista Verde de Chiapas

Tuxtla Gtz, Chis.
Año 5, Edic. 01
Rev. Trimestral
Marzo 2021

SK'ELOBIL LI
POLITIKA YU'UN LI JLUMALTIK MEXICOE

VERDE

DIRECTORIO

Secretaría General
Dip. Valeria Santiago Barrientos

Secretaría de Organización
Lic. Jorge Manuel Pulido López

Secretaría de Procesos Electorales
Dra. Olga Mabel López Pérez

Secretaría de la Mujer
Dra. Margarita Del Carmen Sarmiento Tovilla

Secretaría de Ecología y Medio Ambiente
Lic. Fernando Gutiérrez Sirvent

Secretaría de Comunicación Social
Lic. Guadalupe Esther Santiago Farrera

Secretaría de la Juventud
Lic. Cesar Artemio Del Valle Ruiz

Secretaría de Finanzas
C.P. Alejandra Zenteno Penagos

Representantes ante el IEPC: Propietario(a)
Agustín Ruíz Mendoza

Suplente
Lic. Luis Manuel Hernández Arce

Responsable de la Unidad de Transparencia
Ing. Ricardo Hernán Vázquez Zenteno

EDITORIAL

• Partido Verde Ecologista De México

9a. Poniente Sur No. 1027, Esq. 14 Sur, Fraccionamiento Xamaipak, C.P. 29067 Tuxtla Gutiérrez, Chiapas.

Teléfonos: 01(961) 6124547 y 01(961)6147621

Página web: pvemchiapas.org.mx

Revista mensual editada por el **CEE** del **Partido Verde Ecologista de México en Chiapas.**
Los derechos son reservados, se prohibe copiar o distribuir todos nuestros contenidos, se podrán citar siempre que se haga referencia a la fuente de información y al autor si lo hay. La edición tiene un tiraje de **6,000 ejemplares** y se imprimio en la ciudad de Tuxtla Gutiérrez, Chiapas.

YU'UN LI POLITIKAE SVENTA JLUMALTIK MEXICO

Ska'n xi'j xa'nab xchi'uk ja no'o jun vi'tik "MEXICANOS" le'e ja' smuk'ul slo'ilal li politokae i ja chij xa´nabotik yu'un ja' to ti xko't jun ka'ka'l ti li Mexicoe ja' tu'j lek banumil ta jkuxlejal xchi'uk lek spolitikail.

Ti avi yoraile ja xich ka'nel ak'o xjel jutu'k li politikae, ak'o li amtelale xjelbal li stalelé, ak'o ja ep li ya'mtelale xchi'uk li spasel lekil chapanele, ja' ska'n nopel lek li ko'mon lekilale xchi'uk li am'telal sk'an pasele ak'o xko't o ta pasel, li buchutik a'ch politikoetike sk'an na'ik lek li amtelal spa'siké maúk no'ox xlo'labanik ak'o sta'o yam'telik, ja' ta xich ka'nel ak'o pas li ku'si xa'like, ja' tuj lek xta'jin'o li buchu sk'an jun yam'tele.

Ja' tsot'st sko'plal ti li politikoetike xchiuk li yajbal jtek'lume jke'´ltik lek li yamtel ti ka'j ajbalil ku'untike , sk'an na' tu'jeltik lek buchu li taj ka'kbetik yam'tel yu'un sventa ajbalil xko'm ku'untike.

Ti avi ka'ka'le oy ta chanel sju'nal li buchutik sk'an xcha'nik politikaile, ta' orae oy ep buchu ske'lik ku's en pa'sel li politikae xchi'uk ak'o lek pas yamtelik li buchu tu'jbil xko'mik ta ajbalilal sventa jun jteklum, ska'n lek x-amtejik y lek stu'nik vatel li tak'in x-och tas sko'bike, ja ti oy politikoetik cho'pol x-amtejike ja' smulinik ko'ytolik ta' pa'rejó i xh ka'ltik ti li ppolitikae tuj chopol y ti mu'yuk jta'tik'o ko'ltael ta' ko'mon, ti jech la ta'j nop'tik ko'toltike ska'n xa'l ti mu'yuk to ka'iojvetik

lek smelolal li ku'si sk'an xa'l li politikae, lek ta' alel ti li lumal Mexicoe ja' jun banumil ti te' ta' sbanumilal America Latinae ti lek am'tejem yu'un li politikae ¿ ku'uno-0 cha'al ti li buchutik ajbaliletike mu'x vinaj k'us elan taj ka'ntike? Ja' ta' ja'kbejba'tik, ja' li tso'ts sko'plale, mu'yuk to' bu chapalotik ak'o ta'jke'ltik li yam'tel ajbaliletike, mus ta´k jchon'batik, mus ta'k xi'j laj ta' lolael, sk'an xko'jtakintik lek kux'elan xu' amtelanel lek li jum yamtel ajbalile, li yajbal jteklumaletike sk'an na'tik ti ka'lal oy ta'jimol sventa xich tu'jel jun ajbalile oye p ta' chop li politicaile, ja yu'un ka'lal tu'jbil xa'e ja' xa' ka'mteltik ske'lel ak'o spa'sik lek li yam'telike, k'alal oy xa' buchu ajbalil ko'mem ku'untike, ma'uk xa' ta'j ke'ltik ku's elan jtaletik, xchiuk ku'si xchu'nvenal ku'untik, o ku'si partidoal la jtu'jtik, Ska'n xi'j xa'nab xchi'uk ja no'o jn vitik "MEXICANOS" le'e ja' smuk'ul slo'ilal li politokae i ja chij xa´nabotik yu'un ja' to ti xko't jun ka'ka'l ti li Mexicoe ja' tu'j lek banumil ta jkuxlejal xchi'uk lek spolitikail.

XJELBATEL LI POLITIKAE YU'UN LI JLUMALTIK MEXICOE

Li' ku's elan xjelbatel li politikae ja' to e'ch ka'lal ku'si tso'ts xko't ta pasele' xchi'uk ma'uk anil xchay ta' alel, yu'un no'o ma'uk chayem ya jo'lal, li's melelal li jteklumaltike ja' ska'nxich iche'l ta mu'k ak'o sko'tol ku'si lek jel yu'une mux chay ta joltik.

Mu' xu' loiltatik li ku's elan jelbatel li politicae yu'un jlumaltik Mexicoe mi mu'j julés ta' joltik kus'en eche'm tal ka'ka'le, ja' jech lie, sko'tol mu'k ta jtellumetike bu' oy ichel ta' muke' xchi'uk li epal lekil amtelal pasbil talel yu'un va'i politikoetike ja' likemik talel ta mu'k ta ko'petik xchi'uk ta ku'x bokolil ma'uk xko'laj ku's en ta' avi ka'ka'le, ja' yu'un sk'an ka'ibetik le'k smelolal jech ku'cha'al: ku'xi la sa'ik ko'p sko'j ak'o stu'k xu' xa'nab li mexicoe, li ku's en like' xchi'uk ku'cha-al ko't ta' pasel li ko'pe; li ko'lele, li lek tuku'lalbaile, li le'k kuxlejale xchi'ukli ko'mon lekil kuxlejale, sko'tole'e mu'yuk to'ox, li ya'mtejem politicae mu'yuk to'ox tsakbil ta' mu'k pero te to'ox oy, yu'un ska'n jules ta' joltik ti ku'si skelojbatel li politikae ja' li ske'lbatel ak'o le'k smeltsaj li ko'petik yu'un jun jteklum, ka'lal e'ch li ko'p yu'un mexicoe

La Revolución Mexicana comenzó con el propósito de derrocar la dictadura porfirista, a la cual se adhirieron otras tantas circunstancias de trascendencias no menos importantes, como la reivindicación de sectores de la sociedad.

ak'o xu' stu'k xa'nabe, jko'toltik na'ojtik ku's elan jelab, ma'uk no'ox te laj'o li ko'petike sventa ako'm vokolile tas junul jkuxlejaltike.

Oy to' ku'si yan no'ox tok ku'si amtejem sventa li amtelal spolitikail mexicoe ja' ti Revolucion Mexicanae te eche'm ta 1910, lie ja' likem ka'lal to'ox sk'an sloke'sik ta yam'tel li porfirioe, yu'un no'o sko'tol ku'si le'k loke'm ta pasele xnochan sba btel ep vik'tal amtelaletik jech ku'cha'al li yichel ta' mu'k li viktal jteklemetik buchu pa'jbilik to'oxe xchi'uk lajemik ta ilvajinel , ja' to' ti li ku'xubinel xchi'uk li le'k kuxlejale po'ot xa' ox xko't ta pasel, mu'yuk to'ox nopbil ti lie ja' to'ox tso'ts sjuelal xa'be li jun jteklume ak'o le'k xa' xichik ku'xubinele mu'yuk to'ox le'k ku's en ta' amtelanel ak'o li mu'k ta' j-amteletik le'k tu'k spasik batel li yamtelike ak'o li ku'xubinel xchi'uk li lekilale xko't to'ox ta pasel yu'unik, ja' yu'un lik li mu'k ta ko'p yu'un li buchu to'ox toj echem svokolike xchiuk li buchi svinik taamtel ti mu'k ta albaliletike ja' to'ox ske'lik buchu xko'm yu'unik ta mu'k ta ajbalil yu'un mexicoe, li jteklumetike jech to'ox xcha'ko'j baik

to'ox ma'uk sko'j li politicae ja' tas ko'j li mu'yuk ku's elan le'k ichel val ta' amtele, ja' tas ko'j li ko'p lie ti mu'k xu' smeltsaj lek li mexicoe, tas ko'tol no'o li amtelaletike ak'o xu' xmuki'm xchi'uk smeltsaj li spejel jteklum ku'untike.

Oy xa' ta' 19 sjabilal echem li ko'p ta mexicoe xlik ta' nopel jun amtelal ja' ti partido politikoe i ja' xa' ta 1929 ja' to'ox jun mu'k taj amtel Plutarco Elias Calles te las like's ti jun Partido Nacional Revolucionario (PNR), yu'un no'o ja' to'ox jun partido yu'un li mu'k taj amteletik ku'untike xchi'uk to'ox ma'uk tuj lek ke'lbil yu'un li jun partido politikoe ja ske'lik li amtelale ma'uk ja' xa'mtelanik ak'o mu'yuk lek ku'xubinel, yu'un no'ox vo'nee tu'j ach to'ox ta' aiel xchi'uk xlik xa'ox ta xich stu'kil ja' xa' no'ox ta' 1938 cha' jel lis vie i ja' ko'm ta' Partido de La Revolucion Mexicana (PRM) xchi'uk jun ach slo'ilal " ta's koj jun ichel ta mu'k yu'un lij amteletike" li ichel ta mu'k xich alel lie tuj nom to'ox xko'm ti melel ichel ta kuxubinele yu'un no'o ja' xa'ox slike'm sventa jun snopven ti jechuke ja' jech, jechuke xchi'uk ja' xjelbatel ta jujun ka'ka'l.

Li' ku's elan xjelbatel li politikae ja' to e'ch ka'lal ku'si tso'ts xko't ta pasele' xchi'uk ma'uk anil xchay ta' alel, yu'un no'o mu'yuk xko'm ta patil, li xkuxlejal jteklumaltik mexicoe e'ch jechuke ta' alel vatel ta jujun ka'ka'l ak'o mu'x chay vatel ta alel li ku'si le'k ko't ta paselé, ja' yu'un ta jujuntal jkuxlejaltik jkeltikbal li amtelal politikaele xchi'uk li epal partidoetike, ep xa' ku'si le'k ko't ta pasel yu'un no'o ska'nto yan ep amtelal, yu'un no'o ta orae ja' yorail ske'lel ti li kolele xchiuk ichel ta muke' ja' tso'ts sko'plal xich amtelanel xchi'uk pojel ta xkuxlejal politikae xchi'uk ku'xubinel ta jteklum mexico ku'untike. Yu'un li yamtel partidoetike

ta jun jteklum bu' ska'n sa' jun lekil chapanele ja' ak'o xjam batel epal snopbenal yu'unik, li sko'tol ku'si snopik batele ja' ta xich tunel ak'o xu' xchapan batel sko'tol li ko'petik yu'un jul viktal teklum, ta muk ta' jteklum xchi'uk yantik mu'k ta' jteklumetike, yu'un no'o mu' xchay ta' joltik ti ku'si ep xko't ta nopele ta jujun partido politikoetike, ska'n nochol batel ta ku'si le'k snopbenal yu'un politikae, li le'k chapanbaile xchiuk lekil amteletike, li'ie ja' ska'n xa'l ti xu' ep ku'si xich nopele yu'un no'o ska'n lek xamtelanik batel ak'o lekuk xku'xlejal xchi'uk lekuk xich chapanbail yu'un li jun viktal jteklume.

Li ta jun vikit yalobile, ti ku'si jelabem ta pasel tas slajem 100 ta jabilale,li xkuxlejal politikae yu'un mexico ku'untike jelem xa' abtel yu'un li jo'otike taj jtu'jtik li ka'j ajbalil ku'untike ak'o ja' sjelumtasbatel lij loiltike ta mu´k ta chapanele, ma'uk sko'tol tsibabil, xchi'uk no'ox tok ma'uk ep li ku'si jelem ku'untike, ep to' ku'si li ska'n pasele yu'un no'o li ku'si tso'ts sko'plale tas kuxlejal politikae ja' ti taj chabitik ti sko'tol ku'si xa'l ti ka'j ajbalil ku'untike xko't ta pasel yu'un, li jun amtele ak'o xa'k ta mu'k li buchu ska'n koltael ta pasbel jun amtelal, ja' to jech xu' xka'ltik ti tuj le'k xa' ichbilotik ta mu'k, ja' ti ku'si jka'nojtike..

SK'ELOBIL LI
POLITIKA YU'UN LI JLUMALTIK MEXICOE

Li lekil kuxlejale la ya'k ta amtelanel lek li lekil chapanele, li amtele xjel vatel ta jujumakel, li ku'xi lik li amtelal sventa xich tu'jel jun ajbalile ja xa'k jun amtel ak'o sko'tol krixchanoeike ta ko'mon xu' x-amtejik.

K a'laluk tuj echem to'ox oy vokolil ta jun jteklume ti ska'n to'ox tajek jun lekil tukulanele xu' xko't ta pasel, li slekil xjel batel li jun kuxlejale ja xlik ka´laluk oy jun vokolil i li ta Mexicoe li mu'k ta vokolil oy yu'une ja ti ska'n lek xich ichel ta mu'k li yajval jteklume, ja chanbil xa' uno'o ti bu lek xich ichek ta mu'k li yajbal jteklume ja tuj lek xkuxlejalik xchi'uk ja ta ko'mon xichik ku'xubinel.

Li sve' stsa'k vatel li politikae ja snopbal jechuke li slo'ilal " ja spas mantal yajbal jteklume" yu'un jujun ka'ka'l xjelave' li krixchanoetike xa'ibeik batel mas lek li jun loile xchi'uk no'ox tok xa'i batel ku's elan jelem batel li kuxlejal banumil mexico ku'untike, mu' sta´k xich mu'kel no'ox tok buchu ti politikoetike ti ja ta xa¿lik ti tuj lek skelik batel ti jun amtelale, ja' li une ti bu li yajbal jteklume mu xlaj ta lo'lael yu'un li bichutik sk'an yamtelik ta ajbalil xko'mike.

Li ta' amtelal xich pasel ta banumil mexico ku'untiké ep ku'si lek xchi'uk ep ku'si chopol ko'tem ta pasel, ja' yu'un ska'n jna´tik sko'tol ti' ku'si vo'nej ko'tem ta pasel ta' jlumaltike; li ku'xi ech vokolil ta' sjabilal 1994 tuj ech'em lis chanum'tasotik ja tuj tsot'st vokolil ech i xka'ltik to'ox ti mu' ech ku'untike, i ta yan ja'bile tuj lek ko´t ta pasel li amtelale yu'un melt'saj li yamtelal politikaexchi'uk lij chabiej j-amteletike lek las tuku'lanik batel li amtelale.

Mu' sta'k alel ti sko'tol j-amteletike ska'nik lek xbat li xkuxlejal jteklume,yu'un li ma'uk ko'mon am'tele xchi'uk li mu' ska'nik lek li politikae, jech, buchu mu'yuk lek x-mtejbale te no'ox chay ta ve li lekil loile, i ja' te' bu' ska'n ke'lelbal jun a'ch politikae, li une ska'n xich ta mu'k sko'tol yajbal jteklumetike.

Li yajbal jteklume ep saoj ko'p ta yeche'l ka'ka'le, oy junantik ka'ka'le ja' tuk eche'm vokolil yikta'oj li mu'k ta' ko'petike, ma'uk no'ox ta mu'k ta banumiletik jech ek ta biktal jteklumetike ku'untike, jal sja'bilal ko't ta pasel, ja to ti ko't ta tu'ku'lanel lek li lekil chapanele, xchi'uk li ta orae xu' xa' jtujtik li jkaj ajbaliletik ku'untiké ja sjeloj batel ske'lobil li politikae xchi'uk no'ox tok oy xa' buchu ep xtajinik, ja te bu' li yajbal jteklume xu' snop lek buchu stu'j ak'o xko'm ta yan ajbalil yu'un.

Datos ecológicos para mejorar **el medioambiente**

1 **Cada minuto** se usan cerca de **un millón de bolsas** de plástico en el mundo.

2 Se pueden llegar a necesitar cerca de **1.000 años** para que la naturaleza consiga eliminar el plástico.

1.000 AÑOS

3 Una bombilla normal puede perder hasta el 90% de la energía que emite en forma de calor, y no luz.

4 En **Occidente**, un niño puede llegar a mandar **más de 200 kg de ropa a la lavadora cada año.**

200Kg CADA AÑO

5 **¡Ponte un jersey o abrígate más!** De esta manera se reduce el uso excesivo de calefacción en los hogares y se puede evitar la presencia de más de **400 kg de dióxido de carbono en la atmósfera cada año.**

CO2

6 EL 5% DE LA POBLACIÓN UTILIZA EL 25% DE LA ENERGÍA DEL MUNDO.

5% 25%

7 **Menos del 5%** de las bolsas de plástico son recicladas cada año.

5%

8 Desde el siglo XIX **el planeta Tierra se ha calentado cerca de 0,8 °C** lo que provocaría que un cubito de hielo se convirtiera en un charco.

9 Sin la atmósfera la temperatura de nuestro planeta podría estar **por debajo de los -15 °C.**

10

11 Si los polos se derritieran algunas zonas como Florida (EEUU) quedarían cubiertas de agua por completo, pero también habría otras zonas habitables más al Norte.

12 Debido al aumento de las temperaturas están empezando a aparecer **enfermedades tropicales** en países que anteriormente no tenían incidencia.

¿Te gusta el chocolate? Debido al cambio climático **el chocolate podría ser cada vez más caro** por la dificultad para cultivar la planta del cacao en África.

13 ¿Sabías que decenas de **miles de toneladas de plástico flotan por los océanos** en el mundo? Esto hace que peces, tortugas y aves lo consuman.

UN RESPIRO HISTÓRICO

Varios análisis indican que estamos viviendo una caída sin precedentes en la emisión de CO_2, uno de los principales gases contaminantes que causan el cambio climático.
En los últimos 100 años varias crisis han significado una disminución de las emisiones de CO_2 derivadas del uso del petróleo, gas y carbón. Así ocurrió durante la epidemia de gripe española, la Gran Depresión y el fin de la Segunda Guerra Mundial.

La caída más fuerte, sin embargo, la ha causado el coronavirus en pocos meses.

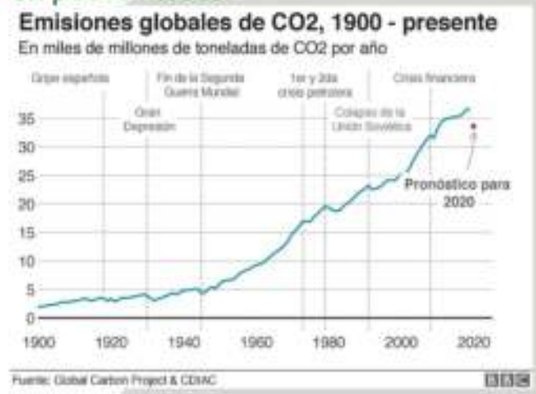

LI SLIKE'M LEKIL

CHAPANELE

Li snopbenalé ja' ti xa'l ti ku'si lek ta' jnoptike ma'uk ja' no'ox xu' xich tunel, ta politikae sko'tol ku'si xa'lik spasike mu'x ko't ta pasel yu'unik, ja' yu'un ti li sujel kus'en x-amtejike ja' tamas ak'ol xko'm xchi'uk li ja no'ox ku'si lek snopik chak spasike.

Te tas chanel jun yaiobil jun web yu'un jun Chanumtasbanej, Filosofa Moral xchi'uk Politika sventa jun mu'k ta na' Chanunetik yu'un ti Universidad Autonoma de Barcelona _Victoria Camps- bu slo'iltá ti Revolucion Democratikae xa'l ti jun slo'ilal li lekil chapanele; " li slo'ilal politikae bu' xa'l ti li jpasbanej ta mantalé ja' ti yajbal jtelume, ti ja' pas li amtelale tas tuk jteklume o ja ti buchu stujojik ta ajbalil yu'unike" y li jpe'l ta' ko'p revolucione ja' ti xa'l ku's elan xjel jun kuxlejale xchi'uk no'ox tok xalti tuj echem vokolil ech ta' sko'j oe.

Sko'tol li loiletike xalik ti li ach kuxlejale xa'l ti li lekil chapanele ja' jun amtelal ak'o lek xich stuki'l jun kuxlejal xchi'uk xa'l ti te like'm ta' mol jteklum Greciae, ta' sko'm mu'k ta'j amteletik ja' ti Platon xchi'uk Aristoteles, .-li jun slo'ilale xa'l no'ox toc slo'il Faustino Collado bu ta xa'l: " li smelelal vo'one xchi'uk avi orae ja' tunel yu'unik ti slo'ilal revolución democratikae, xich tsa'kel ta mu'k sko'tol ku'si ko'tem ta' pasel vo'nee ak'o lekuk xko't ta pasel xchiuk lekuk xich chapanel jun yamtelanel".

Mu'k ta banumil Europae ja' tuj yan'o

ku's elan jelem talel li xkuxlejalike, li ta Amerikae tuj ep no'ox ko'petik jelavem ja tas ko'j xich alel tis smeltsan batel li jun ichel ta' muk'e yu'un no'o oy vo'k ta krixchanoetik mu' xa'ki'k to'ox ak'o ta ko'mon xkilvetik sa´t ti lekilale, e'pal banumiletik yu'un Americae Latinae yichojik ilbajinel ak'o mu' xko't ta pasel li lekil ichel ta mu'k ta komoné, ja' ilbajinbil ti viktal jteklumetike, ja' ti viktal jteklumetike ti vu' avolsbaike ja' tuj echem xichik li volkolile, bateltike li yajbal viktal jteklumetike ja' no'ox xichik tunel ak'o jun chim no'ox smeltsaj kuxlejalik.

Ka'laluk li lekil chapanele mu' xich ichel ta mu'k xchiuk no'ox tok chopol slo'ilal xich alele ja tuj abolsva xko't ta pasel, yu'un no'o ka'lal jko'toltik ta ko'mon taj ke'ltikbatele ja tuj lek xko't ta pasel, oy ep mu'k ta banumiletik ti lek stuku'lanik li jun ichel ta' muke' ja tuj lek xkexlejalik xchi'uk ja mu' xichik ilbajineltajek.

Li snopbenalé ja' ti xa'l ti ku'si lek ta' jnoptike ma'uk ja' no'ox xu' xich tunel, ta politikae sko'tol ku'si xa'lik spasike mu'x ko't ta pasel yu'unik, ja' yu'un ti li sujel kus'en x-amtejike ja' tamas ak'ol xko'm xchi'uk li ja no'ox ku'si lek snopik chak spasike, li jun amtelale ja' xich tu'nel ak'o lekuk xko't ta pasellilekilale, ti ichel ta muke' ta ko'ol, ja' yu'un ti li lekil chapanele ma'uk no'ox xko'm tas ko'm jun chim krixchanoetike, ja' ta xko'm tas ko'm junul yajbal jteklume ak'o mu'yuk bu stu'j buchu xich koltael, jun mu'k ta banumile ja' x-amtej ak'o xlik ti lekil chapanele.

KO'MON
LEKILAL

"Oy ep buchú slo'iltaojik li ko'mon lekilale xalik ti ja' tuj le'ke, li lekilale ja' tas pas echel li stalel xkuxlejal krixchanoetike yu'uno-o chay xa' ta ve' yu-unik yu'un ja' xa' no'ox ske'lik batel tu'k kuxlejalik."

Kotoltik caiojtik li slo'ilal ko'mon lekilale y ska'n jna'tik lek ku'si ska'n xa'l, li' xich ta'vel ta alel li-i ja' te loke'm ta: www.victoriacamps.es, te le'e ta xa'l ep ta chop li ku'si ska'n xa'l ti ko'monlekilale:

("lis yaiobil li ko'mon lekilale vonej xa' uno-o aibil, yu'un ka'lal taj noptik li ku'si chopol xchi'uk li ku'si lek, xtal ta joltik ku'si xko't ta pasel ta jteklumatik chiuk ku'si taj pastike. Li vinike, stalel-o, ska'n koltael ta yan xchi'iltak ak'o lek xku'xlejal, xchi'uk xa'k ta venta ku's en xich ichel ta mu'k yu'un xchi-iltake'. Ta jun yamtel "Política", li Aristoteles, ojtakinvil mu'k ta chan jun griegoe, laj yal " ma'uk tuj lek stu'kil" li jun lekilal ja no'o snop pas kanal taki'n, y laj slo'ilta li "ko'ol koltaele". Oy yan sko'p li Tomas de Aquino, te tas loilal ske'lojval mas sko'p kajvaltik, te ja lek stu'kil xa'l ti ja' "sko'tol ku'si pasik le krixchanoetik ta kuxlejalik oy ichel ta mu'k ta jujun steklumalik" , xchi'uk xichik vatel li amtelale ta jun sve ya ti "yutsilal Kajvaltike". Li kuxlejal ta jun jteklume ja' stu'n vatel li ko'mon lekilale, ta ju'jun ka'kale mu'yuk xe'ch ta mu'k li lek kuxlejal jun'no-o krixchanoe. Li ka'lal taj loiltatik li ku'si oy cu'untike ta tune'le, li ko'mon lekilale ja' li ku'si ko'mon taj tuntike ja' xich am'telanel ta ko'mon ak'o ko'oluk xkiltik li lekilale.")

Ka'lal taj loiltatik li politikae ti avi orae li ko'mon lekilale ja jun amtelal ja le'k ta tsakel eche'l ak'o lekuk ku'sitik xko't ta pasel, li snopvenal lie ja xich ta' mu'k jechuke yu'un li ajbaliletike ka'laluk to'ox yakal sa' ti ya'mtele ja to' tis ta' li yamtele' ta jun mu'k ta jteklume o junuk muk ta amtelal tas tae.

Lis slo'ilale ma'uk te no'ox paj, li tas junale oy ta ta'el ep viktal slo'ilal ja' ti li buchu las tsi'vae xalve, staleltak li ko'mon lekilale:

- " Ma'uk ja no'o jun yajbal, ja' yu'un sjunul jteklum."
- " Mu' sta'k cha'kel, ja ta ko'mon xich ke'lel."
- "ja' jtu'nel, ska'n xa'l ti jko'toltike ska'n ske'ltik vatel stu'kil jun amtelal ak'o mu' chay ta ve' li ko'mon lekilal."
- "Niti'l ta xkuxlejal krixchanoetike, yu'un jechuke' ja ta'j un'stik li jlekilaltike pero kelojtikvatel xchi'uk li ko'mon lekilale."
- " Ja' ta's su'jes li jamtelitike xcchi'uk li krixchanoetike ak'o lek am'tejik."
- "Ta' sju'nalé , li amtelal yu'un li ajbaliletike' ja' ta's ke'lbatel li ko'mon lekilale, bu' ta ko'mon , xich ta' alel ku's'en xich amtelanel vatel li ko'mon lekilale. Sk'an aivel le'k smelolal ti' li ko'mon lekilale ja' li kusitik oy taj tuntike'i ma'uk li ku'sitik oy jujuntal ku'untike."
- "ta jun mu'k ta' ajbalile, ja' tas va' ske'lval ak'o le'k xich amtelanel vatel li skolevil stuku'lanel jkuxlejaltike, ak'o ja' jech xu' jke'ltikval li ko'mon lekilale."
- "Oy ep buchú slo'iltaojik li ko'mon lekilale xalik ti ja' tuj le'ke, li lekilale ja' tas pas echel li stalel xkuxlejal krixchanoetike yu'uno-o chay xa' ta ve' yu-unik yu'un ja' xa' no'ox ske'lik batel tu'k kuxlejalik."

Li tas junal lie xa'c taj nop'tik kus'elan ja' le xu' kichticval le'k lij kuxlejaltike xchi'uk ku'si xu' jka'ntik xtu'nku'untike, sko'tol ku'si le'k taj pastike le'k xko't-o taj teklumaltik, jech ku'cha-al partido politiko-tikeja' taj ka'nkutik ti ak'o oyu'c li ko'mon lekilale, jpastik sko'tol amtelal xchi'uk mu' jke'ltik bu' like'motiktal, mi ja'uk ku'si xchumbenal yu'un kajvaltik oy yu'un, ku'si partidoal stu'j y ma'uk xich ke'lel mi jku'lej o ma'uk, ja' xich pasel li amtelal ak'o jke'ltik li ko'mon lekilale.

AHORRA ENERGÍA
TODOS LOS DÍAS

Usa focos ahorradores, son más efectivos que los incandescentes.

No dejes luz o aparatos eléctricos encendidos cuando no los uses.

Utiliza pilas recargables.